

politycznych, ekonomicznych i społecznych zachodzących w Europie. Uwzględniono w niej różne punkty widzenia tych problemów: amerykański, radziecki, brytyjski i francuski, a także niemiecki, austriacki i krajów Europy Wschodniej.

W wydanej publikacji przedstawione zostały najważniejsze dokumenty i szereg wybranych prac naukowych dotyczących zmian na kontynencie europejskim i perspektywicznych scenariuszy rozwoju Niemiec i Europy jako konsekwencji zachodzących transformacji. Poruszone w niej zostały takie zagadnienia, jak: postkomunistycznej Europy, rok 1989 jako nowa cezura czasowa, zmiany w Europie a dwa państwa niemieckie, poszukiwania nowego porządku europejskiego, Niemcy w Europie, „jesienna rewolucja” w NRD i jej stosunki ze Wschodem i Zachodem, wspólna Europa — szkice dotyczące trudnej drogi, koniec komunizmu, dynamika niemieckiego zjednoczenia, zmiana stanowiska radzieckiego wobec kwestii niemieckiej, postawa amerykańska w sprawie zjednoczenia Niemiec, francuskie stanowisko wobec jedności Niemiec, Wielka Brytania a problem niemiecki, Wiedeń a zjednoczenie Niemiec, NRD a Wspólnota Europejska, pogłębienie stosunków ze Wspólnotą jako krok do jedności Niemiec, rozwiązanie bloków i europeizacja Niemiec, rola Niemiec w ustanowionym nowym systemie bezpieczeństwa europejskiego, prawne problemy zjednoczenia Niemiec, kwestia niemiecka a bezpieczeństwo europejskie, NRD po wyborach z 18 marca 1990 r., w sprawie polityki europejskiej zjednoczonych Niemiec. Wśród innych zwraca uwagę praca ministra Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Krzysztofa Skubiszewskiego dotycząca jednoczenia się narodowego i państwowego Niemiec oraz ogólnych problemów europejskich, w tym także spraw polskich związanych ze zjednoczeniem Niemiec.

Obszerną część publikacji stanowi zbiór dokumentów związanych ze zmianami politycznymi w NRD i w Europie, współpracą między Wschodem i Zachodem w Europie oraz drogą do jedności Niemiec i stosunkami niemiecko-niemieckimi.

Na podstawie opublikowanych prac i dokumentów należy stwierdzić, że dynamika procesu jednoczenia się Niemiec związana jest ściśle z zagadnieniami integracji i współpracy ogólnoeuropejskiej. Problemy te uwidaczniają się szczególnie w sferze integracji ekonomicznej Niemiec, której proces nie został jeszcze zakończony.

Wartość publikacji polega głównie na aktualności podjętych tematów oraz prezentacji różnych punktów widzenia spraw jedności niemieckiej i zmian systemowych dokonujących się w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Ważną rolę w rozwoju Europy i w dążeniu do jedności europejskiej, będą odgrywać zjednoczone Niemcy, które po rozpadzie RWPG stają się najważniejszym partnerem gospodarczym dla krajów dostosowujących się do gospodarki rynkowej i budujących demokratyczny system polityczny. Prezentowana praca może być szczególnie interesująca dla teoretyków i praktyków zajmujących się problematyką niemiecką i europejską.

Zdzisław W. Puślecki

INGO KOLBOOM: *Vom geteilten zum vereinten Deutschland — Bilder in Frankreich.* Forschungsinstitut der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik e. V. Arbeitspapiere zur Internationalen Politik. Europa Union Verlag. Bonn 1991, 108 ss.

Zaskoczeni szybkim tempem zjednoczenia Niemiec, Europejczycy wykazali w pierwszym odruchu wielką rezerwę, a nawet niechęć. Jednakże w miarę upływu czasu uznali w swej większości prawo Niemców do własnego, niepodzielnego by-

tu narodowego i państwowego. W przypadku Polski i Polaków zrodziło się ponadto pytanie, do jakiego modelu dążyć, układając stosunki z tak potężnym, teraz już nie tylko gospodarczo, sąsiadem? Często przedstawianym przykładem są stosunki niemiecko-francuskie. Być może znany jest powszechnie ich kształt oficjalny, traktatowy. Niewiele natomiast wiemy w Polsce co sądzi przeciętny Francuz o Niemcach, Niemcach, o zjednoczeniu. Może dlatego należy zapoznać się z treścią pracy Ingo Kolbooma. Książka ukazuje, jak „począwszy od lat pięćdziesiątych sąsiedztwo rozwinęło się od starej 'odwiecznej wrogości' do uprzywilejowanych stosunków specjalnych między Francją i starą Republiką Federalną Niemiec — z rosnącą wspólnością i interakcją obu społeczeństw oraz opinii publicznych — umocnione przez władzę słowa i obrazu” (s. 13). Praca pozwala prześledzić ewolucję poglądów Francuzów na tematy niemieckie w czasach dawnych i obecnych, zapoznać się z wynikami badań demoskopijnych, wypowiedziami francuskich *mass mediów* o Niemcach i Niemcach, z reakcją na niespodziewane zjednoczenie Niemiec. Część badań przeprowadzono jednocześnie we Francji i w RFN, co umożliwi porównanie, jak narody te wzajemnie się postrzegają. Warto zatem zająć się lekturą tej stosunkowo krótkiej, lecz zawierającej wiele interesujących materiałów pracy.

Jolanta Koprucka-Purol

CZESŁAW ŁUCZAK: *Dzień po dniu w okupowanym Poznaniu 10 września 1939 - 23 lutego 1945*. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1989, 704 ss.

Poznań — obok Warszawy, Krakowa i Lublina doczekał się wreszcie własnego kalendarium. Prezentowana książka jest pierwszą publikacją o życiu miasta, położonego na ziemiach polskich wcielonych w latach okupacji hitlerowskiej do Rzeszy, gdzie rzeczywistość była inna aniżeli w Generalnym Gubernatorstwie. Dzień po dniu, ukazuje okrutną i szarą okupacyjną rzeczywistość.

Zbrane w kalendarium informacje uszeregowane zostały według dni poszczególnych wydarzeń. W przypadku, kiedy były znane tylko daty roczne lub miesięczne danych wydarzeń, zgrupowano je według miesięcy lub też lat, w których miały miejsce i umieszczono na końcu odpowiedniego miesiąca lub roku. W przeważającej mierze jednak informacje mają dokładną datę, często nawet godzinę. Zrealizowanie tego ogromnego przedsięwzięcia przez jednego autora było możliwe tylko dzięki jego wieloletnim badaniom nad dziejami okupacji hitlerowskiej w Polsce.

Ponad 80% zawartych w opracowaniu informacji zaczerpniętych zostało z materiałów archiwalnych, zdeponowanych w archiwach polskich i zagranicznych. Zamieszczony wykaz wykorzystanych źródeł archiwalnych, drukowanych i bibliografia obejmuje 11 stron druku. Ponad 50 stron zajmuje indeks osobowy. Integralną częścią książki są także ilustracje, zamieszczone obok opisu w tekście.

Omawiana pozycja jest przysłowiową kopalnią szczegółowych informacji o życiu Polaków (w mniejszym stopniu również Niemców) w okupowanym Poznaniu. Ze względu na charakter okupacji przeważają w niej opisy sytuacji związanych z różnymi formami terroru okupanta, można w niej również znaleźć wiele informacji o polskiej konspiracji.

Wprowadzony na terenie ziem wcielonych do Rzeszy system okupacyjny, obejmujący zakazami i terrorem wszystkie dziedziny życia, spowodował, że główną treścią codzienności na tych obszarach stała się powszechna i spontaniczna walka